

Mennék is! De merre? Aki emlék
inkább felidéz holtakat
– megadókat, hirteleneket –,
mint hogy visitson. Míg megszakad.

De nem is emlék, hanem kísértet.
Az anyag fűti, mint pokol.
Időközönként haza-hazajár,
s a feleúton megfarol.

Én. Akiról az idő levásott.
Nem láthat szem, csak képzelet.
Árnyékot hizlal, hisz árnyék.
Akiben múmiák lélegzenek.

Szentkuthy Miklós

AZ ALÁZAT KALENDÁRIUMA*

Részlet

Nincs szebb irodalmi pillanat, mint mikor a legbarokkabb önteltség és legvéresebb élmény egybeesnek, azonosulnak. Ez akkor történik, ha emlékezetünk túlzott erőszakossággal présel a jelenbe egy nagyon is világosan látott múltdarabot, női arcot vagy virágot. Az a jelen viszont tele van halálos kétségbeeséssel, vággyal, iránytalansággal, noha valamit rögtön, pár pillanaton belül tenni kellene, ölni vagy hazudni, gyónni vagy szökni. Ez a költők választott perce: rikító emlékkép, kétségbeesett jelen és fatális tette-kényszerültség. Ilyenkor a legrikítóbb fantazmagória is megtalálja fedezetét az emlékkép pozitívista színeiben, a jelen tapintható rajzú nyugtalanságában s a bontakozó tett konkrét izmaiban; ilyenkor a metafora már ősemberi betegség, a point maga az asszony szája, s a halál „csak” góngorista trükk. Paradoxonok paradoxona ez: mikor így életünk a lehető legnagyobb rendetlenségben, káoszban csúcscsododik, elérhetetlen emlék, kétségbeesett jelen és torz akció rongyai között, épp ekkor buzog és ömlik belőlünk a legféltelenebb gazdagsággal a szimmetriaöszön, épp ekkor látunk minden jelenség között matematikai összefüggést, logikai arányosságot; minél nagyobb örület rázza a kaleidoszkópot, annál szabályosabb mintákat kapunk. Kétségtelenül, ez a paradoxon természetes is: ilyen kritikus, halálteli pillanatok rendkívül *leszűkítik* életünk körét, s az a kevés emlék, jelenség és ötlet, ami lelkünkben mégis marad, a sors elleni *védekezésből* áll össze hirtelen a legrafináltabb tökéletességű szerkezetbe.

* AZ EGYETLEN METAFORA FELÉ című naplólapok kiadatlan folytatása: 1935–36. A Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött kéziratot sajtó alá rendezte: Tompa Mária.

Hányszor szavaltam a ravasz mondenség mindenekfeletti valóságáról, hányszor csavarogtam a Vendôme sarkain az elegancia aszketikus lagúnáiban, zümmögő autók között, hogy egy újabb harisnyanyilat, addig nem látott kalapblöfföt vagy prém álarcot lássak. Hányszor könyököltem könyvesboltok pultjain a *Vogue* füzetei előtt (véres esztéta, stilita sznob), hogy egy újabb s megint újabb fazont fedezhessek fel magamnak. Hányszor ugrattam be szegény lányokat egy vurstlisátán alattomos suttogásával, hogy gazdag ruhákat, egzotikus cipőket viseljenek. Mindenem a ruha volt. Teológiám: parfüm! életem: új ruganyú ceinture. S most, mikor téged kevés ruhában látlak („a tél” – mondd, a nők ájtatos szezonkultuszával), tudom, hogy ez az igazi titok: az „ugyanaz” a csicsergő csoda, a „rég” az anarchia, az „egy” a világ. Nem egy-e a Nap minden reggel? Nem ugyanaz a citrom-haragos sárgaság hirdette-e Cannes-ban a jöttét, mikor gyerekekfejjel lestem minden hajnalban négykor a mólón? Nem ugyanazok a kopoltyúfeslett és tüdőképek pálmák vették-e mindig ujjaira a sugarakat, mint alázatos vak párkák a nappal fonalát? Minden évben nem ugyanúgy zöld-e a rét, nem ugyanazon ág ugyanazon számtani pontján serkenti világra enyvglazúrját a rügy s a tolakvó levél? Nem a monotonia-e az egyetlen, ami megvált, mely belemossa iszapos tenyerével szívünkbe a békét? Ezért légy áldott, megszokott kalap, monoton fátyol és egyetlen régi cipő: te vagy a titok, semper idem: örök forradalom, kamasz reneszánsz.

És most legyünk igazán okosak, hiszen a sötét dombok kutyaugatástól bokros utcáit mindig azzal hengegtük tele, hogy nagyon is okosak vagyunk, humorosak és szenvedélyesek, kissé megvérezettek, de még pirosabban racionálisak – tehát beszéljünk egymás szemébe nézve. Vajon a szeretők azért lesznek-e szeretők, mert ezt testükkel-lelkükkel akarják, vagy mert ez a konvenció hülye etikettje? Az Ananké sötét csarnoka közepén is ott áll-e már méccszínű sirként a tragikus ág, vagy csak rutinunk kis cifrasága, a *comme-il-faut* szalonos csecsebecséje? Van-e köze az este fátyolos szárnyainak friss lepedők hotelrecsegéséhez, van-e szemed lángjának vértestvére a méhben, van-e álverseim föld alatti suhogásának visszhangja az állati öleléskor? Akarsz-e engem akaratlanul szeretőnek, s ó, jaj: akarlak-e téged? Ó, sokat beszélünk, s a szavak belepték az időt, mint sirályok a koponyás sziklát vagy nyüzsgő levelek a fekete ágat. De most, mikor úgy oldódik derekadról az unt ceinture, mint akasztott ember halott nyakáról a kötél, most rideg a szikla, és siri sötét az ág; most nincs más, mint a vak ölelés? Vajon mi történt evvel a férfi és női emberiséggel, hogy nem tudja már, mi a sorsa s mi a rutinja? Hajtsd vissza rám szónál élethebb szavaid károgozó uszályát, vagy álld el utamat szemérmetlen tested Avignon-falával, én férfi leszek mindig: tehetetlen.

Kínálsz, s gyáván itt-ott félig elfogadom tőled a bujkáló frigy vérvörös pecsétjeit: nézéd kapcsoló veresét, csókod tétova s félhült viaszát s a végső ölelés bíbor-fekete csatját. Gondolod, két testünk két fehérsége ettől összetapad, mint levélboríték két széle; zárva vagyunk, s testamentumnak marad belül, írott levélként a bűnünk, fiúnak örökül, lánynak hozományul. Boldog vagyok halál és bűn piros kigyói között: tudod, mondtam, számomra az éjfél sohasem fekete, hanem vörös, mint Lawrence-képen a *Red Boy* ruhája: s te vörös vagy, nemcsak körmeid kis pipacsbimbóiban, hanem térded mézféhér kagylóhátaiban is.

S mégis szőköm, örök Nácisz, magány babonás imádója: feltépek frigyünk tilos borítékát, hadd repedjen a pecsét, s éjfelek egyedülvalóságában a szerelem *fehér* pecsétjét szórom magam fölé, a testvértelen én gyöngyház szigilláit, mint a csiganyálat néma levelekre.

S miért ne írnod meg a Fordított Danaét, a dzsigolók apológiáját? Annak a pénznek, mely a gazdag asszonyt veszi körül, s itatja át szavát, mint fürdőtabletta szaga a bőrét, annak a pénznek már semmi köze Merkúr-asztalok romantikus férfiszámaihoz, semmi rokonsága a munka morális érceivel; nem érték, nem anyag, hanem olyasvalami (organikus és metafizikus egyszerre), mint a szépség. A gazdag nő pénze kívül áll ökonómián és munkamorálon: tiszta erotikum, tiszta élet. Tőled áradjon mindig az aranyeső Jupiterre, csak így lesz harmonikus és meleg a világ. A te pénzszorásod, a te léhaságod az egyetlen erkölcs a pénz férfiotrombasága körül: a munka gyalazza, a szórás teologizálja. A pénz aranyos vénái által hogy kiterjed szűk szépséged a tágult világba! Szegényen két szemed van, két koromasztnás bányamecses, de pénzedtől szemmeddél lesz ott a kirakatban a kínai váza; zománca vágyad csilláma, fekete sárkánydíszé jóságod ígésző taraja, puhán illő fedője szemhéjad szélesebb apálya: akard, tartsd meg, add nekem. Csak a gyermek tud ártatlan lenni, mint egy isten; s csak a nő ránk szórt pénztől lehetünk egészen gyermekekké, álmodókká s őszintékké. Szórd hát őszülő lelkem rozsdás poharába aranyodat, okos Danaé, s így szebb gyermeket szülsz zengő esőddel, mint színpadi viharhoz hasonló vajúdással.

Kis családalan családkoboldok suttogták körbe-körbe: látjátok a rossz apát? Míg gyermeke játékot könnyörögve nyújtja ki kezét kis ágya rácsán, mint vágyterméstől terhes ágot a parkból, ő a mutatók síri nádjait lesi az órán. Aztán eltűnik, léha szökevény, családtagadó, renegát. S az este Claude Lorrain módjára klasszikus romjai közt a szeretője várja: szöke zsurlókkal fején, gyerekpufók arccal, stilizáltan selypítő ajakkal, gyerekebben a gyerekénél. Üdvöz légy, szerető-gyermek: Isten előtt babiloni sémahatéra, polgároknak piszkos jogi sakk-báb, gyáva anyaszemben fiát ölő betegség, régi asszonynak barbár amazon a harcban. S nekem? Gyermekek, lányom, apaságom első vérségi bizonyítéka. Körülteled sistereg etikás népek rég kész retorikája: „te vagy a családölő, az utcai erősz, a gyermekszoba festett démona, fiatal apák szadista szirénje”. De míg testeden így zörög az átok (jégeső erdőmélyi szív falevélen), egy új apa, a faun-délután kottáira dúdolva efféléket üzen feléd: visszacsábitottál a családhoz, apasághoz, s nem kell többé semmi, csak az idill, a fészek, a te-gyermek.

Aztán megunva fehér fuvoláját, átlép a rágalomvizes hideg bokrokra, gyerekéhez megy, s csókolja, csókolja megtalált kacagó szeretőjét. Tégy mindörökre nőrsszé, csavargó hetéra, s légy madonnás maitresse tőle, szöke gyermek!

Csak ne felejtse soha a szörnyű szimmetriát: mialatt te fénycsatokkal aggatod szemed köré a mosolyt, egy magányos öbölben valaki éhes varjúként küldi átkát a világnak. Mert ismerd és tudd mindig a sorsunk: nevetésünk árnya sohase hagy el, s ajkad fehér tajtékörome, ha visszavonult a világ partjairól, fekete csigákat s tengermélyi rothadt virágokat hagy meztelenül a parton. Akár hirdetjük, akár leplezzük, a megcsaltak érzik bűneinket, s míg mi úgy illesztjük egymásra szánkat, mint egy-egy ujjat kínálkozó fuvolanyílásra, azalatt megcsaltjaink számolnak. Ó, miért nem lehet egyszer szabad a nevetés, miért nem lehet a csalás erény, a hazugság isteni őszinteség? Kezemben tétova hajad, akár a szökő Hold bokorba akadt Absolon-fonálja: ha a megcsalt megérzi szagát, vagy meglátja szelid ökörnyalhintáját az ingen, párkahurok lesz belőle, gyilkosság, akasztás fojtó kötele, halál és bosszú Ariadne-kanóca. Hallgatom gyerekszavad buborékoló szaporaságát: ami nekem szelid játék, értelmetlen órák kábító zümmögése, az ott egy másiknak, a vékony spanyolfal mögött ördögök sztixi danája; semmibe vakult,

szabadult orsókerge a halálnak. Ezt hát ne felejtsd: a mi nászunk stilizált bébirokókója mások puritán halála, mikor a te szelíd, alázatos álmod valósággá feslik, mint pipacs az éjszakában, akkor áll le egy másik asszony szíve verése, a halál savanyú mákhamvát áldozva neked, gyilkosnak, szívében.

Tudod te, mi az, a gyerekkor legelső zöld reggelétől kezdve nőt és hazugságot, szerelmet és csalást mindig úgy egynek tudni, mint madarat és szárnyat, szemet és látást? Nem volt gyönyöröm, melyet titok és betegség, bűn és szégyen hárpiai be ne szennyeztek volna kamaszkorom utált ösvényein. Mily ismerős vagy, szőke jövevény, új hazugság, új bűn régi királynője. Milyen titokzatos sors: kezem között egy hervadó ciklámen ősz szeplős vizes szépsége, egész lelkem ezé a pirosé, szívem együtt dobban a levelek szikrázó díszével, s a szemem éppoly teli-fáradt, mint a szírmok göngyölgő poharának árnya. S ezt a virágigenlést, virággal és virágért létet nem kell szégyellnem, letagadnom: mindenki előtt lelkesedhetem érte. S ha másik virágot látok: asszonyporzóid rezignált kis kalapácsait kalapod alól, szerelmed mókusmelegét, rám nézések úszó tropikus gyökereit testem beteg talajában: akkor vörös héjú püspökök ugranak váratlanul elé, nagy esküvések újragyulladt gyertyáival égetik a pillám, s tagadás, halál, hazugság minden parancsát koronázzák gyáva fejemre. Ki itt a győztes? te, ártatlan-kárhozott hirtelen virág vagy az ősi eskü? ki tudja? Légy velem, ha tudsz, s folytatd irgalmatlanul erdőmélyi virág s örök anathéma párhuzamát fiatal életemben.

A kettőt együtt, úgy látszik, senki sem érti. Az éjfél lapuló gerezdjei között, olvadó csillagok pergő vizei mellett, állott hó sáros köldökében virrasztok: szakadatlan szíva idegen költők lelkének kissé avult borát s a magam sorsa nagy-nagy káoszát: nőknek ígérve testet és üdvösséget, isteneknek ajánlva az egész világot, szerelem és tudás véres kolostorából, absztrakt bordélyaiból jövök a reggel felé: anya nem lát, apa nem ismer, feleség sose sejtett, szerető rám se lesett: oly magányosan áldozom életemet egy-egy tüzes tévedésnek, hogy emellett a meg nem született semmi már trópusi parádé.

S ha vége az éjnek, ha a könyv utolsó lapja is a balsó felé fordult, mint ellustult vizimalom utolsó lapátja, ha a lehetetlen szerelem nihilista násza szépen rácsimpaszkodott a homokóra utolsó kavicsára, akkor jön a nappal: színes ruhák, bon mot-k, harisnyák, cipők, cukrok, cigaretták, bókók szaloni világa. Akkor nyomát sem akarom az éjféli sorsnak (szenvedés, vágy, Hölderlin-abortusz szörnyű árnyai, mik reggelig kísérték), akkor fecsegek, udvarlok, iszom, játszom a léhát, s legmélyebb keserű örömem, ha igazán mondén senkinek vélnek. Sose póz, mikor a szalon álarcát ragasztom magamra: éppoly elemi ösztön a hallok üres pálmepocsklása, mint a mágusi barlang mohos szomorúsága. Van, aki magányos bolondnak itél, van, ki fecsegő dzsigolónak: aki látja szemem peremén a fájdalom gyertyatorzsáit, nem sejtí a flancot léha idegemben, s aki harisnyám finom nyilait vizsgálja, nem tudja, hogy az éj koporsóiban lélegzik minden gyökérszálam.

Mi az hát, ami valóban mindig lelkesített, mi az, amiben mindig egészen hittem, ha sem pergamen, sem asszony nem jelent Apolló-mellű igent? Az egyik a valóság: a pillanat minden kék időere, a mulandóság csipkés hajszálcsövessége, a tér minden sejtje, a valóság őrző örök mozaikja, a mínusz és plusz nélküli szemérmetlen *Van*, emberek, tájak története és színe, a létezés tomboló precizitása és önazonossága. Ez az egyik isten. S a másik: a nihil, a diadalmas megsemmisülés, a legősbibb emberi ösztön a ha-

lálra, részegítő bor és eszeveszett nőölelés aranykérgű sötétje; hányszor idéztem veled, gyikhomlokú szeretóm, ezt a félelmetes üdvözítő semmit, s közben hányszor lestem riadva a másik istent, a Valót: vajh' mi lesz veled, ha csak a semminek áldozom? Nincs konkrét nő, nincs megnevezett könyv, nincs középút, mely üdvözítene. Csak a tudat nélküli túl valós valóság a démon, ki erős, vagy a mámor, a pátosz, a tétlen megsemmisülés, metafizika és szifilisz furcsa rigolyája.

Nem könyv, nem nő (szavaltam), hanem a valóság ezerszirmú bizánci virága és a nihil víz alatti „lotus d'or” álarca: nem tőled kaptam-e Marvel, a két isten kinyilatkoztatását? Mikor közeli arcodra rásütött őszi esőfátyolán keresztül a Hold, nem valósult-e valóságnál valóbbra az arcod millió anatómiai szilánkjai? tenjóságod önoldó melegében s a Hold Thanatosz-sisakja mögött nem lettél-e megsemmisülés? Ki volt annyira bonctani analízistéma, mint te, s ki volt annyira minden erősz nihilje, halálos témátlansága, mint Marvel? Van-e gazdagabb világ, mint rég nem lány nők szeme alja? Porladó bőr fővenyes recéje, púder új homokja rajta; savós, lilás árnyak vizenyős vitája, majd az avar halovány barnasága, valami ironikus, amatőr vénség, anyajegy s kávé között ingadozva; ebbe bele a festék gyászos lilája, Van Gogh-pilláktól át- meg átcikázva, régi csigahéjak, elhagyott fészkek, reggeli tisztítatlan hamutálcák, romlott pipacsok ilyen züllöttek és hervadtan tarkák. Gyöngyháznyi zsir, alvadt könnymaradékok, délutáni álom sárga viasza a sarokban, pikkelyszerű kis szemölcsök a lila parton, mindez annyira a *részlet* tobzódó világa, a valóság klinikai mámorplasztikája, hogy lehetetlen volt nem ebben látnom az egyik isten-érdemes istent. S mily szép, mikor ezen a mohos-kavicsos dilúvium-avaron keresztül tör a női kharisz, a szerelem szakadatlan étosz-dallama. A jóság nagy testen túl törése úgy lebeg a bőr morénái fölött, mint Bach *E-dúr versenyében* a hegedű elhúzott adagio *gisze* a continuo sötét meandere felett. Már ez az odaadás, testvéreksztázis és nihil, hát még a Hold, hát még a hegyek fekete japán mókusai, hát még az én lelkem, diszkoszaként keringeni akaró szomorúságom! Mit akartam, mikor néztelek? Semmit. Sem téged, sem magamat, sem életet, sem halált, sem művészetet, sem szülőket, sem istent, sem boldogságot. Minden tagom reszketett a borzalomtól, mert még soha nem sejtettem, hogy lehet ennyire semmit sem akarni, mint melletted élve.

Ott állt a közelgő éjszakában, szembeítve végre a két isten: arcod szénsavként szaporá részleteiben a művészetén túli valóság, érzéseimben, jóságodban, Holdban az alkotáson inneni végső megsemmisülés. Fekete istenek, hagyjatok el!

A két törvény titkát ki fejt meg valahára: az erkölcsi fikció kínzó szabályait s az elemi élet nagy kharisz-virágzását? Lehet-e etikáról beszélni őszintén s igazán abban a világban, mely még végleg nem döntötte el magában, mi az igaz érték: a virág virágzó ereje-e vagy az akarat s ész szezonatlan matematikája? az az aranypollenű jóság, mely az élő test életének sejtelmes átadásában szóródik a nőből, vagy az az elvont, aszkéta engedelmisség, mely fantasztikusan elévült szerződésekhez köti? Ha valaki belehallgatott egyszer egy tengeri kagyló zengő poharába, hallhatta a vegetatív jóság tengermélyi prédikációját; ha valaki szemével követte, mint zöld béka a létrát, egy ciklámenlevél önféledt recéit, az láthatta, hogy a termékenység ősi furora s játéka nem „vak” ösztönök balga fioriturája, hanem jóság, kiáltó, illatozó, zamatos és pontos *étosz*; ha valaki kissé előrehajló asszonyok nézését érezte szívében, mint egy kormánylapát fáradt kopoltyúmozdulatát a szélcsendbe bénult vízben, az tudhatta, hogy ezek a Trisztán-harmóniás, Hölderlin-gobelinű szerelmek nem a spleen, nem lányos harpago-

nád, idegesség és flörtkereplés játéka, hanem minden dolgok gyökerében vajúdó-kigyózó ősi szeretet és jóság kinyilatkoztatásai. Jóság, letagadhatatlan jóság és erkölcs van minden nagy szenvedélyben. Ha Paolo és Francesca a pokolban keringnek, úgy az a pokol a *jóság* fekete paradicsomkertje. S mégis, tiszteljük, akarva nem akarva, a másik jóságot is, a kitalált törvény vérző fikcióit, öntagadás kuriózumát, szentség vadult hipotézisét, szerződések shylocki rubrikáit: a szerelem mellett a házasságot is. Örök titka síró-nevető házasságtörőknek, két törvény két árnyéka szögében hervadóknak: fikciójóság és ösztönjóság szofistái, mennyit küszködtök a két törvény egymás ellen növő, önző pálmakarjai közt. Elöttem hever egy szerelmi jel: ciklámenszínű zsorzsztzalag, szerény-diadalmas másliüzenet az egyik fikciótoronyból a másikba, egyik avult család halott rendjéből a másik család kolostorüregébe. Nincs helyed, piros szalag: a tebenned virágzó jóság csak „romantikus” álom, a két család aszkétajósága, szerződésjósága között. Legjobb esetben lebegő metafora vagy, de valójában kanálisra ítélt szemét. Színed a kissé túlfestett fehér angóraasszonyok arca lilája, a ciklámén téliesen fanyar pirosa, a banális álom banális rózsaszínje, cukrászkrémek és kis mondén test-szemtelenkedések mesterkéltége. Együtt mégis *étosz*-szín, az anarchikus valóság kísértő felhője közöttünk. És mindig csak közöttünk: téged elhagyott, mint részeg horgony a feslett kikötő laza homokját, s engem pedig nem ért el, mint egy diszkoszhoz nem szokott karral nekem lökött annunciáció, mely célja előtt konyul hervadt lobo-gással a földre. S te állsz etika-kalitkád rácsai között, zörgő melleket kínálva mástól jóllakott gyerekednek, rutinból; én állok encellám kongó cserepében, hallgatva gyerekkori papok árvácskasötéten belém suttogott szavára. Ha nálad társadalmi becsületnek vagy szerződés-hűségnek hívják az etikát, s nálam falánk evangéliumnak, egyforma mindkettő, ha a zsorzszttrongyéleti erkölcsével s a vágyak spórázó karizmáival vitáznak. Ha kitartasz szerződésed mellett, s én nem engedem el – engem már rég elfelejtett – papok mise-mosdott kezét, úgy az az elemi, isten-teli jóság, mely a szalag szellős ívében keringett, szemétre kerül, s fanyarul állsz urad mellett a sírig, ölve urad, ölve gyermeked, ölve minden cselédedet és gazdádat, ölve barátaidat és ellenségeidet, ölve Krisztust és Olümposzt, ölve magát a morált, teli komisz halállal, mert a boldogtalanság csak gazzá nevelhet! morál-e a szerződés-morál, ha gyilkosságra tanít, intrikák piszkos liánjai közé ver, s csak alattomos kést tud adni kezünkbe? Felmérte valaki a rutinból hú asszony hűsége és a vágyaiban patakozó elemi jóság közötti úrt? a hűség algebraetikája és a vágyakban virágzó plasztikus, anyagi etika közötti úrt? Lehet, hogy ez a világ értelme? A melankóliáig elkeseredni, hervadni egy ész nélkül kötött szerződés oszlopán, belülről így is, úgy is örökre csálva férjet, gyermeket, világot; teleszívni táguló méheket a halál savanyú penészével; rúzs helyett az átok asszonyi zsírját mázolván a szájra; a szerelem önfeláldozó cikláménjósága helyett a zsörtölődés, kis házi kínzás, apró bosszú és émelygő ellenségeskedés csatáit tükrözni öngyilkos szemekben. Ez a jóság? S az az önfeledten szélnek-szeretőnek eresztett hódoló szalag, a tetszésben sistersgő hálás boldogság, az egymásra találás istenidéző csöndje, a szeretők testvéri békéje, mely, ha jól épült körülötte a hazugság, nem bánt egy árva lelket a világon – ez a bűn, a rosszaság, az elkárhozás? Ó, titkok titka, ki itt a madonnább Madonna? Az az asszony, aki elküldi magától szeretőjét, de fojtott vágya úgy feketíti, hogy halálba kínozza gyermekét, férjét, anyját és minden szolgáját, vagy az a másik, sejtelmes angyalarc, mely a szalag rózsás gyűrűiben inog? a csaló asszonyé, aki urát sohasem bántja, gyerekét csodává növeszti, s közben a jóság, áldás, béke, nevetés, kozmikus öröm és istenkontúrozó alázat minden erkölcsi csodáját éli, tanítja, szolgálja?

Ha valakit szépnek nevezek, sohasem idealizálom, az a nő nem kis szexmániák cse-csebecséje; szépsége valóság, az álom büszke tagadása. A szerelmet s a portrék kincsét épp azért akarom, mert egy asszonyi arc legamazonibb tagadása minden hiába álmodozásnak. De ezen valóság és azon másik között, melyet maga a nő tud magáról, az én költői mikroszkóplesem s az ő hiú tükörbe esése úgy különböznek valóban, mint valóság és idealizálás. Egy ideig én szavaltam, a precízió égő retorikájával: én írtam le a hajad, homlokod indáit, nézésed erkölcharmatát, hangod minden zenei, állati, morális nüanszát, ruháid súlyát, vonalát s buborékoptikáját. S mikor a pedáns leltár úgy megtelt valósággal, mint piros söréttel a repedező gránátalma, te, buta asszony, szentül hitted, hogy mindez csak költői játék, metaforatúlzás, az analízismalom témátlan patience-a.

Végre meguntad az én valóságaimat, s hoztad a magadét, a budoár hengegő tárgyilagosságát; szemem kétségbeeső pozitívizmusa helyett a hiúság leltárát, a tükör furcsa katalógusát. Ó, volt-e asszony groteszkebb, nevetségesebb, mint te, tükreidből s tükreidnek magad által kommentálva? Úgy jöttél, mintha végre a valóságot hoznád a metafora ellen, de akkora fikciónak nem láttam soha még farsangját, burleszkjét. Milyen törpe lettél tükreid intrikájától, milyen kalibertelen kócbabává aljasított az „objektivitás”; didergő borzadályal tudok csak visszagondolni rá. Míg én valósággá edzettelek, rokonává tűznek, víznek, ködnek és mezőnek, míg én felfedeztem ember voltod legutolsó árnyalatát is – de ezt a nüanszok nüanszát rögtön egybeolvasztottam minden természeti valóság legelőbb elemével (szerelmi látás isteni kettőssége!) – addig te tükreidben nem láttad sem sejtjeid apró variációit, sem lényed ősi rokonságát tengerrel, Holddal, esővel; mindössze egyetlen embert, egy „csinos asszonyt” láttál, aki sokkal otrombább szalonséma, semhogy analízise lehetne, sokkal erőtlenebb, semhogy tűz, víz, föld ikreként agonizálna. Ezt a sémát nevezted valódnak; hiúságotad ez a tükörben megjelent elvont kísértet lázította, s ehhez viszonyítva nevezted az én téged boronáló sejt-aggályomat, őselemeidbe süllyesztő mitológiámat „költői túlzásnak”! Ahhoz a képhez, melyet magad látsz magadról, semmi közöm, azokhoz az ordináré paródiákhoz, melyeket tükreid ajánlanak magadról, sohase csatlakozom! az a szépség, melyet te érzesz magadról, aljas ellenségem!

De a te tükörtudatod erősebb, mint az én őrjöngő mikroszkópiám; a te giccsválóságod (im így diadalmaskodsz mégis te, Marvel) nagyobb valóság, mint amit én fedeztem fel benned. Hajad magtalan ugarát, szemed nagy akvarell-tárait nem a te öntudatod tölti, táplálja, éteti, s feszíti-e azzá, ami? nem áll-e testedhez véresen közelebb a te elképzelésed magadról (bármennyire hazugságok hazugsága is az), mint az én látásom (bármennyire valóságod valóságát tapintja is)? S így mégis nem a te hazugságod-e az igaz, s az én igazam csak üres hazugság?

Szép volt és utálatos a két komédia harca: a primitív, tükör-hízott, állati hiúságé s a költői, orvos-mitikus valóságé. Mikor éreztem, hogy hálózobádban, krémjeid, tégelyeid között dicsérni szoktad magad (noha erre én tanítóttalak mindig, noha te gyakran ócsároltad is magad előttem), vissza szerettem volna rabolni tőled minden dicséretemet; úgy éreztem, hogy valóban kamaszfikció minden elemzés, hisz oly kézzelfoghatóan nyomorék, pojáca és múmia-torz voltál hiúságod kerítő tavában. Van-e örültebb tévedés, mint ez: én azt mondom kezdről, hogy „nyári asszonyosságod öregedő fáján két aranyzölden maradt tavaszi, szűzi levél”, s te ezt így fordítod le: „gyönyörű kezem van”. Mily bonyolult világ: egyrészt igazad van, ha így érted szavaimat, másrészt farce-röhejig félreérted. Kezeid valóban csodák, de *nem mint* kezek, körmök,

ujjak, porcok és lakk-rügyek csodák, és nem mint a *te* kezeid csodák; hiányzik belőlük minden emberi, minden magántulajdon-vonás; csodák, mint az anyag figurációi, mint intenzitásörvények; de *nem* kezek, nem te *ők*! S ezért még nem voltál leverőbben rút, mint mikor *te* akartál lenni, *s kéz* akartál lenni! gyűlöltelek, mint valami ősi gonosz, s kinevettek, mint parvenü bábot.

„Emlékszel, mikor először néztem a szemedbe? Úgy úsztál egyszerre bennem, mint elcsitul tóban hirtelen árnyként belevirágzott partvidék.” – „Emlékszem: otthon egy sötét asszony fogadott, szeme zöld volt a halálos nélkülüm-időktől, s az örület úgy cikázott benne, mint aranyhalak egy fekete akváriumban.” – „Emlékszel, mikor először hallottad a nevetésem? azt a férfias-lányos meglepő mély hangot, melyet aztán oly sokszor dicsértél.” – „Emlékszem: egy gyertyamaszkos asszony sirása fogadott utána, úgy gyöngyözött a sötétben a könnye, mint borsószemek az éjszakában, ha a fagy felrepszti hüvelyét a kertben. A párna vizes volt és penészes a könnytől, arca taknyos máz, szája odasúrolt por és zsír, s csuklásai között alig fért el egy-egy tördelt szótag.” – „Emlékszel, mikor először vettem le a kalapomat? Úgy ünnepeltem a hajam, mint a Héliosz csokorba gyűlt ökörnyálait, és zátonyra jutottál a sok simogatásban.” – „Emlékszem: látom a másik asszony fekete haját kétségbeesett körmei közt szakadozva, mint maláj vitorlát vagy rothadó köteleket; általam gyalázott bomló koronáját fehér falaknak szórja homloka, s a halál cölöpéhez akarja kikötni véle magát, gyűlölve cicázó szeretőt s loyolázgató férjet.”

Bárki vár rám a jövőben, egyetlen fájdalom arcát préselem arcára, ugyanegy hazugság, csalás fekete árnyát: nincs más szerepe se múlt-, se jelen-, se jövő-szeretőnek, mint tükrévé válni a győztes feleségnek. Te karcsú angol-déli nimfa, szaxon okossággal s kelta álommal orszóva szelekbe szőke hajadat a strandon, hiába mosolyogsz, hiába idézed átlátszó papíron verseimet, hiába pattogzik csontos bimbóként térdedből béke s megoldás, én csak a Hazugság lehetek számodra, s az öröm csak gyáva hipotézis. Te másik, ott a Habsburgok bécsi árnyai közt, osztrák ősök mozarti színpadán, ivelő, sirály-mondén szentimentalizmusoddal, hiába kertészkedsz magadnak hegyes nyelved oltókésével: én másé vagyok örökre, régóta unva szerelmi „szabadság” s szerelmi „rabság” balga dilemmáit. Néked, mindenkit sárrá mosó, diadalmas Khióné ijaveszett kis Artemiszek felett, néked is csak hazugságaimat hozhatom, kis csalás apró trükkjeit s a nagy tagadás hullaszagát. Nincs öröm és nincs igazság, nincs erkölcs és nincs egészség: ez delphoi piperéje szerelmeinknek. Méltó-e ez hozzád, angórahátú, homérikus Marvel? Ó, könnyű nektek: igaz feleség s igaz szerető két fehér oszlopának! de mit tegyek én, hazugság fekete indája köztetek, csalás beteg vénája, mely ikrekké gyalázza szűz izmaitokat? Minden hazugság bennem gyűlik össze: a te simogatásod őzikés szentsége csak azért moházza nyakam, hogy a másik előtt akarva karikatúrát csináljak belőle! az egyik könnye s riadt éjféli hisztériája csak azért kigyózza körül testem, hogy üres játék, szemétre lökött rossz mag legyen tenálad. Mikor elmentek tőlem: mindegyik tovább él valami fura étosz mítikus sátorában, tengert tengernek, csókot csóknak őrizve magatokban örökké; de én csak azért megyek el, hogy a te tengeredet az ő pocsolójává gyalázzam, s az ő csókját a te kivetett gazoddá alázzam.

A feleség és a szerető: nem feleség és nem szerető, hanem két szörnyű dehumanizált teologikus világ, tán isten és ördög, tán minden valami és minden semmi végső alter-

natívája. S te balga szerető, végtelenül sértesz, ha úgy epizódod-drámázod vissza nem a dolgot, mint „egyik nő előnyét a másikkal szemben”. Egyik nő? S a másik? Micsoda bábszínházi rongyok ezek! Micsoda rossz grammatika lehetetlen kategóriái! Két világ van: a sötéten lombosodó kandeláberek templomi kertje, gyertyavirágok, gyertyagyümölcsök kísértetparadicsoma, az erkölcs, a gyermek, a kárhozat örökké nyílt lehetősége; és a boldogság, a tavaszi szabadság, a ciklámenlila felhők és vadrózsák, az angóradorombolás eldorádója. De ne gondold, oktalan Marvel, hogy a templom és viaszgyantás morál „egyetlen nő”, a szerelmi szabadság egy „másik nő” vele szemben, és a két világ nagy nap-éj-küszködése csupán két szuka budoárvitája! Választottam-e szeretőt a feleség ellen, s öltem-e szeretőt feleséggel? Itt nincs előny és nincs hátrány, itt nincs választás és semmiféle Boccaccio-történet. Itt két ősi erő két egyforma ősi jelenléte van, s te, szerető, nem leszel kisebb, ha a feleség örökre megmarad régi nagy-nak. Kisebb és semmibb nem leszál soha, mint mikor mérlegre tetted magad, és saját kezud erejével, öntestedet húztad jelentőségteljesen a mélybe. Eddig isten voltál az ördög ellen vagy ördög az isten ellen – s most? kozmetikai adat, kis nőhangya a fecsegő bolyban. Én vállaltam a kárhozatot érted, ajkamra vettem szentségtörőn az Isten meg-nőtt hópehelyként olvadozó testét, a hazugság zöld lángjait lobogtattam intrikus kezekkel a gyóntatószék puritán éjfelében, elárultam nemegyszer reszkető, gyáva anyámat, két kézzel loptam a pénzt legnagyobb jótevőm fiókjából, álmatlanná tettem a legtestvérebb testvér avilai szemét, s ott hagytam beteg gyereket egyedül fuldokolni az ágyon! De kiért? Egy, a másikinál „szebb nőért”? Egy alacsonyat egy „magasért”? Egy tragikusan különcöt egy „macskásan átlagért”? Egy meguntat egy „újért”? Egy feketét egy szőkéért? Mikor ilyen cselédes nőcsere-mókát képzelél a nézéseim mögé (hol Nap és Hold egyszerre ragyognak), meg tudtalak volna ölni. Oly örült vagy, hogy azt hiszed, ott tudok hagyni egy latrok közé akasztott epileptikus istent egy „csinosabb” nőért? A kétségbeesésbe tudom hajszozni beteg szüleimet egy kozmetikai előnypon-tért? A feleséget megcsalni egy szokatlan hanghordozásért? Megsemmisültél, Marvel vak hiúságod rozsdás kalitkájában! s mily büszkén göngyöltem csalódott polipként karjaimat vissza, egy „nőt” találva csak a Sors másik tájképe helyén.

Mert talán minden vagy a világon, csak éppen egy nem, sohasem: „egy előnybe helyezett nő a másik nővel szemben”. Nem vagy soha „egyetlen személy”, és nem vagy soha „előnyben”. Vagy mindenkör ezer őrzítő, gazdag *benyomás*, elemző lelkem fullasztó lakomája, s vagy *morális* titok, bűn mérge és pikantériája, a kárhozat öntudatlan kariatidája. S maradj meg annak. Addig vagy nagy előttem, míg *nem te* vagy; szépség és bűn nagy Trisztán-sátorába ne törj be hengegő cselédként!

Miért ne lehetett volna ilyen legenda vagy valóság, hiszen volt? Az asszony vajúdot magányos hálójában: régen gyűlölte férjét, s férje évek óta feléje is alig nézett. Egy este sok bort ittak, s a mámor odalökte a tikkadt méhbe a kósza magot. Előtte s utána is szeretők hajóján evezett a férfi. Sok családi sacramentum ritmizálódik így: beszéd helyett egy-egy eltévedt magejtés. A férfi kerülte a hálót, az ágy függönyét is az asszonyra zárta, hogy kevésbé hallja szemrehányó ugatását. Estére várta új szeretője, s estére várta az asszony a senkitől sem akart gyereket. Mikor a jajgatás és az előre kiszagló vér már egészen betöltötte a házat, a férj diszes ruhát öltött, pezsgőhabhoz hasonló selyemharisnyát, karcsú tört, s a mellére cimerként három száz alakú cikláment. A vajúdo egyedül maradt, s a férfi fityörészve ment az alkonyi parton szeretője villája felé. Tarsolyában gyönyörű nyakék: felesége szekrényéből lopta ki délben, mikor az a kinoktól elájult. A szerető nevetett a lopáson, és vele nevetett a férfi. Megrészegült

fehér testük a fehér ágyon, s a ciklámenek átlátszó vékonyságra hervadtak a szorongó öleléstől. Hajnalban tükre elé vánszorog a násztól kidöglött szerető, s nyakláncán babrálva megkérdi a férfit: „Ugye szebben áll rajtam, mint azon a gnómon?” A férfi nem felel, nagy bronzkancsóját belevágja a tükörbe, ostorpuha törét a nő két mellé közé ereszti, mint vízsóró békák szökőkútsugarukat egy néma tóba, megvárja nyugodtan, míg meghal. Otthon véres törével széthúzza szülő felesége körül a rojtos baldachint, az világra ejti gyermekét, s a tört magához ölelve mosolyogva elalszik... Én még ki se húztam a tört testedből, Marvel!

Lehet, hogy a természetünk mélyen hűtlen, és nincs soha más, mint Hárem s Don Juan, de vágyunk mégis az, hogy egyszer *hűek* lehessünk! nem l'art pour l'art csaljuk a nőket, hanem valami bolond ananké szerint. Van-e fájdalmasabb pillanat a szerelemben, mint mikor először látjuk rútnak, erőtllenül szépnek a szeretőt, s mikor először villan fel (szélcsőndben váratlan) tajtékként a másik, az új nő? Vajon örültünk-e annak, hogy a régi nő lohadó szépsége szabadságot ad nekünk, új jogokat s rég várt feloldozást? Vajon ujjongtunk-e, mint bimbórepesztő csodának, az új nő új szépsége előtt? Nem. Sirva rohantunk a régi szeretőhöz, két kézzel nyújtva minden kozmetikát: tükröt, festéket, púdert, ruhát, bort, hogy ő legyen a szép s ne az új. Ő még nem is álmodott róla, hogy már riválisa van, s mi (vad hiúságból, hülye lojalitásból, tán valami bódult morálból is) már segítjük őt, legyőzni az új nőt. Szeretnők, mindenáron szeretnők, hogy a régi legyen a szép! Nem akarjuk magunkat is összetörni, ha a régi nő maszkját a múlt szikláinak közé alázzuk.

Miért, miért volt oly tömpe és lapos az orrod, régi tiarás királynő, miért engedted hűlni tested fehérén habzó viaszát? én új lehető szeretőm árnyéka mögött is hübb, ezerszer hübb vagyok tehozád, mint te magadhoz. Kezemben már ott préselődik (madárcsőr nyoma a félig ért cseresznyén) az új asszony hegyes ujjá, s parfümje előtt, mint Hold a felhőt, s mégis én őrizlek téged, régi bolond Madonna. Hiszen te nem ismered a veszélyt, én kell hogy vigyázzak rád. Míg az új asszony száján gubóként szövődik az új csók titkolódzó selyme, én korbácsot fonok, szöggel kiverve, sóval maratva, hogy így átkozzalak, öljelek *széppé*, parancsolom, hogy legyőzd az új nőt, szórakozott Marvel, s a hűség nagy igézetébe béníts!

Titok vagy, mint éjfél-szirma mögött lapuló magháza az örök sötétnek, s mégis mindenki előtt világos, akár a nappal: nem volt szó soha másról, mint terólad, Ydoleza. Most csak ovidi változásod akarom ünnepelni, hogyan lettél Shylock-népek Rialtodíszéből karcsú szent, spanyol metafora s győzelmes erkölcsi valóság. Hányszor átkoztalak, mert ifjú lányeszednek nem kellett egy groteszk, Nárcisz-szagú kancsal pedáns szerelme! Hányszor szavaltam kamasz filippikákat ellened, mert inkább voltál szorzás s osztás kis rabszolgája, mint a költészet kőszá rongya. Ki tudná megmondani ma, mi riadozott akkor benned: sötét kereskedők vak harpagonádja vagy minden Artemisz vérszopó makacssága? fukar ujjaidat aprópénzmarkolás tette-e merevvé, vagy minden szüzesség örök jégcsapjai voltak?

A mi udvarlásunk sírás volt és átok, beteg analízis vagy cáfolt érzékiség: napja sose volt, csak szodomai hús esője, megalázkodás és „hiába” sztüxi retorikája. Fáradtan hulltunk a kereszt elé, nem ismerve már üzletet, sem Istent, erkölcsöt, sem szerelmet; a gyűrű kigyósan illanó aranya az utolsó kenet olajaként cseppent blazirt ujjainkra.

Így éltél sokáig a végzet vérmohos gubója belében, míg egy akaratlan varázsló ki nem szabadított, s most szépség és erkölcs, szerelem és öröm fekete-sárga lepkéjeként cikázol körültem. A csoda egyszerű volt: egy idegen asszony szebbnek tartotta magát nálad, s ettől szebb lettél mindenkinél, Krisztus első pillangója. Eddig felhő voltál, ingadozó tájkép, förtelmes kamaszkorom illata és árnya; jelképe lehetetlen szerelemnek s morálnak: *én* voltál te, magányos zsidó Jeanne Ydoleza, s mikor a hiú szerető ócsárolni kezdett, hirtelen kiváltál a ködből, mint amazonok vérengző aktja a pajzs álarca mögül, *s te* lettél, nélkülem, heroikus ember, öncélú valóság. Honnan e titokzatos rítus? Ama pillanatban, mikor az első pökhendi jelző nyila érte éjféli tested, Ydoleza, a győztes Niké hajóorri lobogása vett körül, szép lettél, egyetlen és diadalmas: az ócsárló szerető úgy bukott előtte a kék harsanású égei vízbe, mint a matrózok köpése. Tudom, mélyen aláz, ha naivan így magyaráznám: egy önmagát a másik szapulásával ékesítő asszony oly végtelen kicsi lett, hogy ez a porszem akárki verebét sassá varázsolná. Nem is ez volt a titka nagy Niké-rügyeidnek, Ydoleza. Láttam szememben a megbocsátás meleg-zöld pálmalegyezőit lázas fejem felett, hallottam szelíd hangod, mellyel a kósza nőket kommentáltad, láttam azt az ezeregyéji tükrözést – játék cinizmus és katolikus ima, nihilista gúny és nőiesen makacs erkölcs, emésztő betegség és lojális humor között –, mellyel napjaid hősi újat továbbhúroztad a jövőbe; hol volt ez a hiúság kis kolibrificánkolásaitól? hol volt ez a nagy éjféli humanizmus a „homo” utcai piszkától?

Butaságod volt émelyítő, vak Marvel: azt a nőt ócsároltad, kinek a léted köszönheted. Te csak úgy néztél Ydolezára, mint egyik szajha a másikra a bordélyház ajtajában, vagy mint szabónő a párizsi modellekhez mért névtelen vevőre. De ez az asszony úgy látott téged, mint tragikus színésznőt az örök férfimaszkban: *meghívott* erre a szerepre kárhozát angyalának, s a szépség költőálarcaul. A hálátlanság úgy burjánzott arcodon, mint púderen a vér. Undorodtam.

Elfelejteti tudom, de megtagadni nem, semminek hinni tudom, de bántani soha. Lehet, hogy egyszer beteg-sárga ágyon fog agonizálni, s csak én lennék mellette vízet adni; akkor tán nem adok poharat, mert egy jöttment kósza nimfa Léthé-testébe süketültem – lehet. Lehet, hogy gyerekét az utcára dobom, hadd haljon éhen, s én csemeget viszek kapzsi asztalokra; éppen mert a szentség bolond Hold-koszorúja villózik fejemen: a nagy bűn is rokonom, s véremben cikázik. De ha egyetlen gúnyos mosolyt küldesz ruhája egyetlen gombja felé, egyetlen „tárgyilagos” szót szólsz harisnyája színéről: sáros korbáccsal verlek ki álmaim bús átriumából. Addig vagy szerető, míg tőröd, s a *semmi* ködébe zárod. Ha felidézed, elvesztesz örökre minden Krimhilda-csatát.